

تأثیر شاخص‌های امنیت در گسترش گردشگری برای ایجاد ثبات و پایداری اجتماعی در کشور

عباسعلی منزلی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۲۸

کد مقاله: ۲۸۹۳۵

چکیده

گردشگری پایدار نشأت گرفته از امنیت پایدار است و گسترش گردشگری موجب ایجاد ثبات اجتماعی می‌شود. رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و عوامل متعددی بوده که مرتبط هم هستند و از عوامل مهم و مؤثر این موضوع، امنیت گردشگران، مکان گردشگری و جامعه است. امروزه امنیت مهم‌ترین و اساسی‌ترین بحث در تهیه راهبرد گسترش گردشگری در دنیا محسوب می‌شود. دوام و پایداری، گسترش و امنیت در گردشگری مفهوم مشترکی دارد و هرگونه ناامنی در سطوح و مراحل مختلف خسارت زیان‌بار و جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌کند. در این تحقیق سعی شده ضمن مطالعه مسئله گردشگری، اهمیت آن و نقش امنیت در گسترش توریسم پایدار و ارائه راهکارها در زمینه ارتقای صنعت گردشگری، شاخص‌های امنیت در تأثیرگذاری گردشگری از طریق تحلیل سلسله مراتبی اولویت‌بندی شده و شاخص فرهنگی بیشترین تأثیر و اقتصادی کمترین نقش در جذب گردشگری دارد لذا نتیجه می‌گیریم که گسترش گردشگری در کشور ایران با تاریخی کهن، تمدن قدیمی و دارای آثار باستانی و فرهنگی فراوان، تحت تأثیر شاخص‌های مطرح‌شده امنیت قرار دارد که ضرورت دارد مسئولین در خصوص ارتقای این شاخص‌ها براساس اولویت‌های به‌دست‌آمده اقدامات راهبردی، اجرایی و عملیاتی انجام دهند تا در آینده بخشی از نیازمندی اقتصاد کشور از این طریق تأمین گردد.

واژگان کلیدی: امنیت، امنیت گردشگری، پایداری اجتماعی، چالش گردشگری، صنعت گردشگری.

۱- دکتری تحقیق در عملیات، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی abbas_monzeli@yahoo.com

مسئله امنیت، همواره یکی از شرایط ضروری برای جذب گردشگران بوده و در دو دهه گذشته امنیت گردشگری از اهمیت زیادی برخوردار شده است. نقش مؤثر امنیت در عصر حاضر به عنوان یکی از شرایط مهم گردشگری مورد توجه قرار گرفته و به خوبی شناخته شده است (کواری و زیمانی^۱، ۲۰۱۱: ۵۹). بدون وجود امنیت در یک کشور، امکان شکل‌گیری صنعت گردشگری وجود ندارد؛ چراکه امنیت، نیاز اساسی و ابتدایی جامعه است و بدون تضمین آن، هر چند سایر مؤلفه‌های گردشگری پررنگ باشند، کارایی و اثر خود را از دست می‌دهند و در سایه ناامنی محو می‌شوند (متقی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۸). گردشگری به طور غیرقابل برگشت با مفهوم امنیت مرتبط است. رفتار گردشگری، به شدت تحت تأثیر ادراکات امنیتی و مدیریت ایمنی، امنیت و خطر قرار می‌گیرد. علاوه بر این، نگرانی‌های امنیتی تأثیر زیادی در صنعت گردشگری دارد؛ زیرا خطرات امنیتی در یک مکان ممکن است به نفوذ در منطقه وسیعتر و یا در طول نگرانی‌های مهم امنیتی، در کل سیستم گردشگری برسد (هال^۲ و همکاران، ۲۰۰۸: ۳).

صیّدایی در تحقیق خود آورده است «کشورهایی که اقتصادشان مبتنی بر نفت بوده باید به صنعت گردشگری اهمیت داده و نباید برای این موضوع بی تفاوت باشند زیرا عامل بسیار مهمی در تنوع درآمد در کشورهاست. کشور ایران با پیشینه قوی و دارای تمدنی کهن و جاذبه‌های متنوع تاریخی، فرهنگی و منابع طبیعی هنوز از مزایای این صنعت در جایگاه و سهم متناسب با خود استفاده نکرده است و با وجود اینکه در تمامی برنامه‌های راهبردی توسعه سال‌های اخیر، به رهایی از اقتصاد تک‌محصولی متکی بر صادرات نفت تأکید شده، اما در اجرا موفقیتی در این زمینه به دست نیاورده است. رشد و گسترش صنعت توریسم در ایران به عنوان یکی از راهکارهای رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و متنوع سازی منابع درآمد کشور، باید بیش‌ازپیش مورد توجه برنامه ریزان، سیاست‌گذاران و مسئولین اجرایی کشور قرار گیرد. با توجه به این مطالب، تحقیق حاضر تلاش دارد نسبت به شناسایی عوامل تأثیرگذار بر رشد و گسترش صنعت گردشگری در کشور اقدام نموده و ضمن شناسایی مؤثرترین عوامل، راهکارهای لازم و اساسی در رشد را برای استفاده متولیان و بخش‌های خصوصی و دولتی این صنعت ارائه دهد» (صیّدایی و همکاران، ۲۰۰۹: ۹۹).

زندیه و همکارانش بیان کرده اند «بدون شک، مقوله گردشگری، موضوعی جدید برای ذهن بشر محسوب نمی‌شود. اینکه انسان از دیرباز به واسطه حس کنج‌کاوی در پی کشف ناشناخته‌ها و مکان‌های جدید بوده است، امری ثابت شده در تاریخ زندگی بشر است. در ابتدا هدف انسان جستجوگر از گردش روی زمین، دست یافتن به نقاط دیده نشده و بکر بود؛ ولی گردشگران امروزه انگیزه‌های متفاوت‌تری برای گام‌زدن بر این کره خاکی دارند و اهداف آنها به تفریح، تفریح، سیاحت، زیارت و گذراندن اوقات فراغت افزایش یافته است» (زندیه و گودرزبان، ۱۳۹۳: ۶۰). همچنین سهمگین بیان کرده «گردشگری که در دنیای قدیم، منحصر به امور زیارت، پیامرسانی، مسافرت‌های استثنایی جاسوسان، ماجراجویان و طالبان علم بود، امروزه به مثابه یکی از مسائل مهم و مؤثر اقتصادی و یکی از عوامل برجسته ارتباطی، اجتماعی و فرهنگی در سطح جهانی، درخور و توجه و بررسی است» (سهمگین، ۱۳۸۴: ۲۰). اردستانی معتقد است «شکل امروزی گردشگری از پدیده‌های جنگ جهانی دوم است» (اردستانی، ۱۳۸۷: ۱۳۱). در سال ۱۹۹۹ کنفرانس ملل متحد درباره محیط و گسترش و کنفرانس زمین در ریو اظهار کردند که سفر و گردشگری، به عنوان یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد، شرایط مناسب و مثبتی را برای رسیدن به توسعه پایدار فراهم می‌آورد. شواهد تاریخی فراوانی دال بر این مدعا وجود دارد که گردشگری از دیرباز در ایران، رونق داشته (موسایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۶)؛ اما به شکل امروزی، از اواسط دهه ۴۰ وارد ایران شده است (اردستانی، ۱۳۸۷: ۱۳۱) صنعت گردشگری در این کشور، آنچنان که باید، رشد و گسترش نیافته؛ در نتیجه موفقیت‌چندانی برای جذب گردشگر و دستیابی به مزایای اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی صورت نگرفته است (موسایی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۶).

گسترش صنعت گردشگری براساس اصول گسترش پایدار، از عامل مهم در رشد و هدایت این صنعت می‌باشد. این صنعت در برخی کشورها به عنوان صنعتی که انتظارات مشروعش از دولت باید مدنظر قرار گیرد، مطرح نشده است. از یکسو صنعت گردشگری در جهت منافع خود باید همکاری و هماهنگی کامل با نهادهای دولتی یعنی نیروهای انتظامی-امنیتی را در نظر داشته باشد و از سوی دیگر این نهادها با صرف هزینه‌های کمتر می‌توانند فرآیند تأمین امنیت ملی را تسهیل نمایند. زیرا زمانی که محیط امن است، گردشگر نیز بی‌خطر و در کمال آرامش به سفر می‌رود. اجلاس بین‌المللی ایمنی گردشگری و امنیت در مالزی که ژوئن ۲۰۱۰ برگزار شد، نشان داد برای ادامه رشد گردشگری بین‌المللی، تأمین امنیت بیشتر، یک عامل مهم در این روند است زیرا در شرایطی که شاهد تداوم یافتن اعمال تروریستی و تهدیدات مربوط به آن هستیم، بهبود امنیت نقش کلیدی برای بهبود گردشگری دارد. بهبود امنیت پایدار در مناطق توریستی، یک عامل کلیدی جذاب برای تشویق گردشگران به یک سفر

¹ Kóvári and Zimányi

² Hall

امن است. استان‌های اصفهان، آذربایجان شرقی، قزوین و اردبیل و شهرستان‌های تابعه آنها علیرغم اینکه تاریخی بسیار کهن، غنی و جاذبه‌های طبیعی دیدنی دارد و دارای امکانات و ظرفیت‌های بسیار برای گسترش گردشگری بوده اما هنوز به جایگاه مناسبی در مقایسه با نقاط گردشگری سایر کشورها مانند ترکیه دست نیافته است. لذا با توجه به آمار منتشره توسط سازمان‌های بین‌المللی که رشد روزافزون تعداد گردشگران بین‌المللی را نشان می‌دهد، به نظر می‌رسد شهرستان‌های دیدنی کشورمان با توجه به ویژگی‌های ناشناخته‌شان می‌تواند مکان جدیدی برای آنان باشد. با در نظر گرفتن نکات فوق، بررسی علل عدم گسترش یافتگی صنعت جهانگردی و گردشگری در برخی از استان‌های تاریخی با تأکید بر عامل امنیت امری ضروری است. سؤال اصلی این است که امنیت در کشور از جمله شهرستان‌های مرزی و قومی نشین چگونه و در چه حدی بر گسترش گردشگری در این استانها تأثیر می‌گذارد؟ آیا می‌توان شیوه‌های جدید گردشگری را به‌گونه‌ای سازماندهی نمود که نامنی در این منطقه کمترین تأثیر را بر آن داشته باشد؟

۲- مبانی نظری

مقوله امنیت در صنعت توریسم و گسترش آن در مناطق گردشگری تأثیر به‌سزایی دارد و می‌توان با ایجاد امنیت و افزایش آن در مناطق گردشگری به جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آنها کمک کرد. امنیت در حوزه توریسم به دو بخش مهم تقسیم می‌شود، یکی امنیت گردشگران و دیگری امنیت سرمایه و سرمایه‌گذاران، و این دو عامل مکمل یکدیگرند؛ بنابراین با ایجاد امنیت برای سرمایه‌گذاران و جذب سرمایه در مناطق گردشگری میتوان به گسترش و پیشرفت این مناطق کمک فراوانی کرد (بیبی، ۱۳۸۸: ۳۳۹).

امنیت به معنای توان جامعه در حفظ و بهره‌گیری از فرهنگ و ارزش‌های جامعه است. برای رسیدن به امنیت در مقوله گردشگری پایدار، پنج محور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی و زیست‌محیطی مطرح هستند (فراهانی و طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۶۱). مسائل ایمنی و امنیتی نه تنها بر صنعت گردشگری تأثیر می‌گذارد، بلکه تصویر مقاصد گردشگری کشورها، اقتصاد و امور مالی را نیز دربر می‌گیرد. سازمان‌های مسئول باید سیاست‌های ایمنی و امنیتی را برای جلوگیری از وقوع مسائل اجرا کنند. هر کشوری که بخواهد اقدامات جدی در جهت بهبود و گسترش گردشگری، به ویژه در زمینه چالش‌های امنیتی انجام دهد، به ناچار بر نیروهای امنیتی متکی می‌شود (حیدری و دهقان، ۱۳۹۸: ۸۱). گردشگری در دنیای جدید به‌عنوان صنعتی مهم در امر گسترش اقتصادی کشورها مدنظر تصمیم‌گیرندگان قرار گرفته است. در راستای تحقق این امر و گسترش آن، بدون شک موضوع امنیت یکی از پارامترهای مهم می‌باشد که محققان توجه خاصی بدان نموده‌اند. زیرا هر انسانی که از آن به نام «گردشگر» یاد می‌کنیم در انتخاب مقاصد گردشگری خود، اولین پارامتری را که بدان توجه می‌نماید، وجود امنیت می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت «بدون امنیت، گردشگری حتی بهترین بازاریابی با شکست مواجه خواهد شد».

صنعت گردشگری در دنیا، به‌عنوان یکی از مهمترین صنایع جهانی است که با نرخ رشدی شتابان گسترش یافته و منبع درآمد سرشاری برای دولت‌ها را فراهم آورده است. این صنعت یکی از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورها محسوب میشود گردشگری به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان، حائز اهمیت ویژه‌ای می‌باشد. گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان، یکی از پیچیده‌ترین کسب‌وکارهای بشری بوده و به‌عنوان فعالیتی چندوجهی دارای کارکردها و اثرات مثبت گوناگونی است که از جمله آنها می‌توان به اشتغالزایی، کسب درآمد، جذب ارز خارجی، تقویت زیرساختها و غیره اشاره کرد (فراهانی و طاهرخانی، ۱۳۹۷: ۱۶۴).

جهانی‌شدن و ارتباط آن با گردشگری پدیده‌ای است که امروزه در محافل علمی خصوصاً گردشگری توجه‌ها را به خود جلب کرده است. اگرچه این پدیده در گذشته نیز وجود داشته ولی در عصر کنونی به دلیل تغییرات سریع و رشد تکنولوژی و فناوری‌های ارتباطی، رنگ و بوی دیگری به خود گرفته است و ابعاد فناوری (تکنولوژیکی)، اقتصادی و سیاسی به ترتیب، کلیدیترین پیشران‌های گردشگری گسترش پایدار در ایران با تأکید بر جهانی‌شدن است. جهانی‌شدن با گردشگری رابطه معنادار و مثبتی دارد و میزان این تأثیرات در راستای ابعاد گسترش پایدار (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اکولوژی، فناوری) در شکل‌گیری رفتار گردشگر مؤثر است (فرهادی و حسن‌زاده، ۱۴۰۰: ۲۱). لذا در این تحقیق خواهیم کوشید تا ضمن بررسی شاخص‌های امنیت و گردشگری، به تأثیر این عوامل در گردشگری بپردازیم.

۳- پیشینه تحقیق

در خصوص وجود رابطه ارگانیک بین امنیت و گردشگری، گزارشات زیادی اعم از سطوح تئوریک یا میدانی تهیه شده است. همچنین مقالات متعددی در مورد گردشگری در ایران و استان‌های مختلف و موانع موجود در این زمینه نگارش شده است. لیکن این مقاله با عبور از سطوح فوق، رویکرد جدیدی را دنبال می‌نماید که در آن چشم‌اندازهای نوینی که مناسب‌ترین ترکیب را از سه

ضلع امنیت، گردشگری و گسترش صنعت توریسم در کشور بسازد تا بتوان این صنعت را در مکان‌های مختلف جغرافیایی کشور گسترش داد.

۴- روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی-گسترش‌ای و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است، داده‌های تحقیق با روش مطالعه کتابخانه‌ای با ابزار فیش برداری از کتب، مقالات و سایر تحقیقات انجام شده است سپس پرسش‌نامه اکسپرت چویز^۱ تهیه و این پرسش‌نامه بعد از تکمیل توسط ۱۵ نفر از خبرگان، با استفاده نرم‌افزار تحلیل سلسله مراتبی (EC) به صورت زوجی تحلیل شده و رتبه بندی شاخص‌های تأثیرگذار امنیت در گسترش گردشگری و ایجاد ثبات اجتماعی تعیین گردیده است.

۵- فرضیه‌های تحقیق

همان‌گونه که در مقدمه و چکیده اشاره شد فرضیه‌های تحقیق متکی بر وجود رابطه ارگانیک بین امنیت و اهداف گردشگران است که برآیند آن به‌عنوان مهم‌ترین پارامتر در تعیین مکان موردنظر گردشگران تأثیر بنیادین دارد. فرضیه دیگر این است که امنیت گردشگری فقط از طرق اجرای شیوه‌های سنتی تأمین امنیت حاصل نمی‌گردد و می‌توان با تغییر برداشت از این مفهوم، راهکارهای جدیدی به دست آورد. از سوی دیگر فرضیه دیگری که در این مقاله بر آن تکیه نموده استفاده از تکنولوژی‌های جدید و مدل‌های آمایش سرزمینی مدرن است که با بهره‌گیری از آن‌ها می‌توان گردشگری در مناطق قومی و استان‌های مرزی را گسترش داد، همچنین برای رسیدن به امنیت پایدار در مقوله گسترش و ثبات گردشگری، پنج شاخص اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی و زیست‌محیطی مؤثر است که در این تحقیق این شاخص‌های مؤثر رتبه بندی می‌شود.

۶- صنعت گردشگری

۱-۶- تعریف توریسم

محللاتی در مقاله خود بیان کرده است «واژه توریسم نخستین بار در سال ۱۸۱۱، در مجله‌ای انگلیسی به نام مجله ورزشی^۲ بکار برده شد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به‌منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می‌رفت» (محللاتی، ۱۳۸۰: ۲۰) تا بحال تعاریف مختلفی از طریق محققین ارائه شده است. تعریف گردشگری طبق مصوب کنفرانس بین‌المللی ترانسپورت ایتالیا (رم) به شرح ذیل است: «گردشگر کسی است که به‌منظور تفریح، بازدید از مکان و مناطق دیدنی، درمان، تجارت، ورزش، زیارت، به‌جایی غیر از مکانی که در آن اقامت دارد مسافرت می‌کند، مشروط بر این که حداقل مدت اقامت او کمتر از ۲۴ ساعت و بیشتر از شش ماه نباشد» (مرادی، ۱۳۸۵: ۵). گردشگری عبارت است از: «گذران اختیاری مدتی از اوقات فراغت خود در مکانی غیر از محل سکونت دائمی به‌قصد بهره‌برداری از لذت‌های گردشگری آن مکان» (صدر موسوی، ۱۳۰: ۱۳۸۶).

۲-۶- متغیرهای تأثیرگذار در گسترش گردشگری

گردشگری به‌عنوان یک صنعت، ترکیبی از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع متعدد می‌باشد، که متغیرهای تأثیرگذار بر آن را می‌توان ظرفیت‌های جهانگردی و زیرساخت‌ها لازم دانست ظرفیت‌های جهانگردی شامل منابع طبیعی، فرهنگی و انسان‌ساخت است و بنیان‌ها شامل تمامی ساخت‌وسازهای زیربنایی و روتبایی هستند که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان سیستم‌های ارتباطی، بهداشتی، حمل‌ونقل، هتل‌ها، رستوران‌ها، مراکز خرید، مراکز تفریح و... دانست. وجود زیرساخت‌ها موجب گسترش پایدار می‌شود و حضور توریسم و گردشگران این گسترش را کامل می‌کند که دو شاخص مهم در این راستا عبارت‌اند از: تبلیغات صحیح و اطلاع‌رسانی وسیع و گسترش حمل‌ونقل (بنادر، فرودگاه‌ها و شبکه جاده‌ای) پیشران‌های اصلی مانند طرح جامع گردشگری، رسانه‌ها، سیاست‌های تشویقی، سیاست‌های کلان دولت، توزیع امکانات، تأسیسات زیربنایی، مراکز تفریحی، افزایش انگیزه‌بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری، مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری گردشگری، برنامه‌ریزی، امکانات امنیتی، بودجه، وجود چشمه‌های آب گرم و معدنی، بهبود سیستم‌های اطلاع‌رسانی، همچون سایت و وبلاگ برای گسترش گردشگری در هراستانی مهم است (نظم‌فر و بخشی، ۱۴۰۰: ۳۶).

۶-۳- توریسم پایدار

غلامی در مقاله خود مطرح کرده اند «در حال حاضر روش‌هایی که در برنامه‌ریزی گسترش و ثبات به کار می‌رود دارای نظر به گسترش پایدار است. در روش گسترش پایداری از منابع طبیعی، فرهنگی، تاریخی و هنری برای حال و آینده استفاده می‌شوند. روش گسترش پایدار در برنامه‌ریزی صنعت جهانگردی دارای اهمیت است زیرا گسترش جهانگردی به شکل کامل تکیه بر جاذبه‌ها و اقداماتی است که به منابع طبیعی، میراث و تمدن تاریخی و شیوه‌های فرهنگی مناطق مربوط می‌شوند. اگر این منابع حذف شوند، صنعت وابسته به آن هم حذف می‌گردد، شاخص تاثیرگذار گسترش جهانگردی آن است که اگر براساس مفهوم پایداری به‌درستی گسترش یابد، می‌تواند به‌طور مؤثر به توجیه حفظ منابع طبیعی و فرهنگی یک منطقه و پرداختن هزینه برای آن کمک کند. از نظر اجتماعی این نوع جهانگردی می‌تواند فوایدی برای اجتماعات محلی داشته و بیشترین منافع جهانگردی را به ساکنان محلی برساند» (غلامی، ۱۳۸۷: ۱۸).

۷- رابطه امنیت و صنعت توریسم

غلامی در تحقیق خود بیان کرده است «توسعه و امنیت دو واژه به هم وابسته است و امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار است و گسترش پایدار تضمین‌کننده امنیت ملی است. این امر در توریسم و بحث امنیت آن نیز صادق است. به عنوان نمونه، برای امنیت در بخش حمل‌ونقل، رستورانها، مناطق، مکانهای جذاب و هتل‌ها ضروری است عوامل سفر و ارگان‌های گردشگری برای گسترش صنعت گردشگری هماهنگی و همکاری لازم را با همدیگر داشته باشند. در علم جهانگردی واژه مهیا بودن^۱ دارای اهمیت زیادی است، به‌عنوان نمونه در عین حالی که در بخش ترابری، راه‌های مواصلاتی وجود دارد وقتی وزارت مسکن، شهرسازی و راه، اعلام می‌کند که در جاده‌ها روزانه بیش از ۳۰ هزار نفر می‌میرند به این معنی است که از نظر گردشگری راه‌ها آماده نیست، این قبیل موارد امنیت صنعت توریسم را به هم می‌ریزد. ارزیابی امنیت در گردشگری، احساس امنیت توسط گردشگران است. در حال حاضر امنیت اصلی ترین و زیربنایی‌ترین بحث در تدوین راهبرد گسترش گردشگری در دنیا محسوب می‌شود. میان گردشگری، ثبات، گسترش و امنیت رابطه‌ای تعریف‌شده وجود دارد، زیرا گسترش زیرساخت‌های جهانگردی تا حدود زیادی به سایر فعالیت‌های جاری و عمرانی مناطق و محلات، عوامل حمایت‌کننده، قوانین و امنیت، اطلاع‌رسانی، همکاری سازمان‌های مرتبط و گسترش حمل‌ونقل در مباحث جهانگردی و گردشگری وابسته است و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف ضررهای غیرقابل جبران به این موضوع وارد می‌کند.» (غلامی، ۱۳۸۷: ۱۰۱).

رحیم‌پور مطرح کرده «برای نمونه، اگر یک شرکت سرمایه‌گذار بین‌المللی در بررسی کارشناسی خود، محیط و مقصد موردنظر را از لحاظ شاخص امنیتی مناسب نبیند و امنیت جانی و اقتصادی گردشگر تأمین نشود مطمئناً سرمایه خود را به آن کشور انتقال نخواهد کرد.» (رحیم‌پور، ۱۳۸۴)، همچنین ثبوتی اعلام نموده، «نقش و تأثیر صنعت توریسم جهانگردی در ترسیم امنیت ملی یک کشور آنچنان است که اکثر کشورهای پیشرفته باوجود دارا بودن ظرفیت‌های کلان اقتصادی، در صدد هستند بر روی صنعت توریسم متمرکز شوند. مسافرت بازدیدکنندگان و گردشگران از مکان‌های یک کشور علاوه بر گسترش اقتصادی و مبادلات فرهنگی، آن کشور را به‌عنوان یک قطب امن توریستی به مردم دنیا معرفی می‌کند» (ثبوتی، ۱۳۸۶) در این زمینه می‌توان به نقش دول، برنامه‌ریزی، هویت فرهنگی، عوامل سیاسی و بروکراسی اداری و مواصلات جاده‌ها به‌عنوان عناصر تأثیرگذار در امنیت جهانگردان و گردشگران یک کشور اشاره کرد.

۷-۱- امنیت توریسم در ایران

نورآقایی در مقاله خود اشاره کرده است که «صاحب‌نظران معتقدند مفهوم امنیت و احساس آن متفاوت‌اند. شاید در جامعه‌ای امنیت باشد اما این امنیت احساس نشود. پس، ضروری است بدانیم که آیا گردشگران در کشور ما، استان‌ها و شهرستانها امنیت دارند و در کنار آن احساس امنیت می‌کنند؟ و اصولاً در صورت نبود امنیت و یا احساس ناامنی، چه عواملی در آن مؤثر هست. از نتایج مثبت مسافرت این است که گردشگر متوجه می‌شود چقدر از نگرانی‌ها و ترس‌هایش قابل‌اعتنا و چه مقدار تحت تأثیر تبلیغات و پیش‌فرض‌های ذهنی خود قرار گرفته است. تجربه دست‌اندرکاران صنعت توریسم در ایران حاکی از آن است که بیشتر توریست‌هایی که به کشور ما مسافرت می‌کنند، در ابتدای ورود احساس ناامنی می‌کنند اما در پایان سفر، ایران را با امنیت معرفی می‌کنند (نور آقایی، ۱۳۸۶). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت مقاصد توریست‌ها در همه مناطق کشور پراکنده است و در صورتی که امنیت در این مناطق تأمین شود ضریب امنیت ملی آن کشور نیز افزایش می‌یابد (حسینی، ۱۳۸۶: ۴). معمولاً جهانگردان سفیرانی هستند که کشور ما و امنیت آن را همان‌طور که هست، در عرصه بین‌الملل و جهان توصیف کنند. اکنون کارشناسان گردشگری بر این باورند

¹ Availability

که رابطه امنیت ملی و گردشگری باید مورد توجه همه مردم و مسئولین قرار گیرد، به طوری که تعریف جدیدی از امنیت ملی در سایه حضور مداوم گردشگران خارجی و شناخت واقعیت‌های داخلی و انتقال آن‌ها به خارج از کشور ضروری و مورد نیاز است. امنیت ملی اصلی‌ترین شاخص‌گسترش گردشگری در هر کشور است که در صدد است کشورش را با مشخصات کشورهای پیشرفته در امر گردشگری تطبیق دهد. امروزه برخی صاحب نظران معتقدند که با تداوم سیاست‌های تنش‌زدایی در روابط خارجی و کاهش حساسیت‌های بین‌المللی و جهانی نسبت به سیاست‌های خارجی کشورمان، می‌توان به ایجاد زمینه مساعد برای جلب گردشگران کمک کرد ایران سرشار از جاذبه‌های فرهنگی و منابع طبیعی و خدادادی است و باید از این مزیت برای گسترش اقتصادی و تقویت فرهنگی استفاده نمود. همچنین ضروری است که جاذبه‌های گردشگری ایران در کشورهای خارجی به نحو احسن تبلیغ گردد و زمینه‌های لازم برای سهولت رفت‌وآمد گردشگران خارجی فراهم آید. رشد و گسترش اقتصادی پدیدار مهم امنیت بوده و یکی از بخش‌های اقتصادی که در صورت عدم وجود امنیت به شدت آسیب می‌بیند، صنعت توریستی است. باید توجه داشت گسترش صنعت گردشگری در هر کشور نشان‌دهنده ثبات امنیت ملی و داخلی آن کشور است. در این رابطه بسیار مهم و دارای اهمیت است که همه بدانند امنیت داخلی و ملی کشور را در چه مقوله‌هایی باید تولید کنند و این مهم نیازمند شناخت آسیب‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها می‌باشد.

۲-۷- نقش اقوام در امنیت ملی

همان‌گونه که در بخش‌های فوق ذکر شد، عدم مشارکت نهادهای مردم در مسئولیت‌ها یکی از زمینه‌های ایجاد ناامنی است که مصداق این مسئله را در مناطق قومی و مرزی که اقوام مختلف ایران در آن زندگی می‌کنند، بیشتر به چشم می‌خورد. البته مسئله قوم‌گرایی، پدیده‌ای فراگیر و مبتلا به اکثر کشورهای جهان است از این‌روست که قومیت از مهم‌ترین مسائل سیاسی-امنیتی و بعضاً فرهنگی کشورهای چند قومیتی است. طی یک دهه اخیر موضوع قوم‌گرایی در ایران با رویکرد و ماهیت خاص خود، چالش‌های سیاسی و بعضاً امنیتی ایجاد کرده که در طی زمان از لحاظ شکل و عمق تغییراتی داشته است و چالش‌های جدی برای کشور بوجود آورده است از جمله می‌توان به بحران‌های استان خوزستان، استان‌های آذری نشین و کرد نشین اشاره کرد. این روند می‌تواند برآیند نوع و ترکیب تعامل سه متغیر نخبگان سیاسی محلی، نخبگان سیاسی دولت و شرایط بین‌المللی (تغییر و تحولات بین‌المللی و بازیگران منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای) باشد.

۳-۷- چشم‌انداز آتی در مناطق قومیتی

عده‌ای معتقدند قومیت‌ها در کنار سایر اقوام مناقشه آفرینی می‌کنند، لذا علیرغم داشتن پتانسیل چالش آفرینی، در وضعیت بحرانی قرار ندارند. دیدگاه دوم معتقد است مناطق قومیتی علیرغم داشتن ظاهری آرام، در شرایط بحرانی بسر می‌برد. با توجه به دو دیدگاه فوق، برای ارزیابی چشم‌انداز آینده تحرک قومیت‌ها در ایران باید سه متغیر، میزان سازمان‌یافتگی و انسجام رهبری اقوام، نوع برخورد مرکز و مدیران نظام با قومیت‌ها و میزان انزوا یا تماس قومیت‌ها با حکومت مرکزی (رابطه‌ی پیرامون با مرکز) را در نظر گرفت؛ اما در خصوص قوم آذری که در ناحیه شمال غرب ایران سکونت داشته و با کشورهای عراق، ترکیه و آذربایجان و ارمنستان قلمرو ترک‌ها و آذری‌ها تجانس و تعامل دارند، وضعیت به گونه‌ای دیگر است. قوم آذری کشورمان و کشور آذربایجان در سه متغیر "مذهب"، "زبان" و "قومیت" با یکدیگر تجانس دارند. موقعیت جغرافیایی و وجود مرزها در استان‌های آذری نشین و دریافت آسان شبکه‌های تلویزیونی کشور آذربایجان و ترکیه و تبلیغ سوء فرهنگی و هویتی برخی از این شبکه‌ها در مردم مرزنشین شهرستان تأثیرگذار بوده و بعضاً جذب فرهنگ بیگانه می‌شوند اما از لحاظ اقتصادی و توریسم درمانی مفید می‌باشد لازم به ذکر است علی‌رغم این مباحث امنیت این استانها و شهرستان‌های آن نسبت به سایر استان‌های مرزی و شهرهای مرزی از درصد بالایی برخوردار بوده و به‌عنوان شهرهای امن تعریف می‌شود.

۴-۷- رابطه متقابل امنیت و گردشگری

داشتن پتانسیل چالش آفرین، تجانس و تعامل برون‌مرزی، ناامنی نسبی و دوری از مرکز، قاچاق مواد مخدر به جمهوری آذربایجان از مرزهای استان اردبیل و پخش فیلم‌های آن در شبکه‌های تلویزیونی جمهوری آذربایجان پارامترهایی هستند که تقویت امنیت بر مبنای تعاریف جدید از این مفهوم را ضروری می‌سازد. زیرا گردشگری یکی از عوامل اصلی در ایجاد تجانس فرهنگی ملل مختلف است. رابطه تنگاتنگ امنیت و گردشگری در دو سطح داخلی و خارجی از طریق تعامل متقابل و مستقیم بر یکدیگر تأثیر افزایشی یا کاهش می‌دارند. به این معنا که افزایش (یا کاهش) امنیت، باعث رونق (یا رکود) گردشگری و بالعکس خواهد شد. با این پیش‌فرض، طبیعتاً هر گردشگر در تعیین اولویت مکان‌های مورد نظرش جهت گردش، به وجود امنیت، اهمیت زیادی می‌دهد. اگرچه ایجاد امنیت از وظایف دولت‌هاست اما مدیریت امور اساس تشکیل حکومت‌ها می‌باشد، لذا همکاری و

همانگی فشرده‌ای بین دولت و سازمان‌های گردشگری وجود دارد. بعلاوه دولت‌ها به لحاظ نقش‌آفرینی در ایجاد امنیت، سیاست‌ها، فعالیت‌ها و به‌طور کل تمام حوزه گردشگری را متأثر می‌سازند؛ بنابراین با در نظر گرفتن گزارش دبیر کل سازمان جهانی گردشگری که این صنعت طی دهه‌های آتی روند صعودی خود در اقتصاد جهانی را حفظ خواهد نمود، به‌کارگیری مدیریت نوین، امری ضروری است. گردشگری به‌عنوان یک قدرت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بزرگ و البته پدیده‌ای بسیار سیاسی است و طبیعت جهانگردی در هر جامعه‌ای، متأثر از عوامل پیچیده و درهم‌تنیده سیاسی و همچنین ویژگی‌های جغرافیایی است که سایرین را به خود جذب می‌نماید. (هال، ۱۳۸۲: ۱۱) برخی دیگر معتقدند جهانگردی دانشی چند رشته‌ای است و چنانچه بدون تجزیه و تحلیل‌های امنیتی و سیاسی دقیق، گسترش و تکامل یابد قطعاً کامل نخواهد بود. (همان منبع، ص ۱۲) امنیت از مسائلی است که بایستی در این صنعت به‌شدت مورد تأکید باشد زیرا آرامش، راحتی و امنیت از عوامل اصلی در انتخاب مکان‌های جغرافیایی توسط گردشگران است. گسترش زیرساخت‌های گردشگری، همکاری گسترده دستگاه‌های امنیتی و اطلاعاتی را می‌طلبد و متقابلاً گسترش گردشگری به گسترش امنیت ملی خواهد انجامید. از سوی دیگر به اعتقاد مؤسسات جهانی فعال در حوزه گسترش گردشگری رشد و گسترش اقتصادی پدیده‌ای خصیصه «امنیت محوری» دارد که با کاهش امنیت به‌شدت آسیب می‌بیند. از آنجا که مقاصد گردشگر در تمام نقاط مختلف یک کشور پراکنده است، تأمین امنیت مناطق مختلف کشور از جمله استان‌های قومی یک ضرورت ملی قلمداد می‌شود که برآیند آن، افزایش تعداد گردشگران و تثبیت ضریب امنیت ملی می‌باشد. در این راستاست که اکثر کشورهای پیشرفته با وجود دارا بودن منابع کلان اقتصادی و درآمدی، اولویت را به تمرکز بر صنعت توریسم می‌دهند. حضور متعدد گردشگران و مسافران در یک کشور ضمن اینکه باعث رونق اقتصادی می‌گردد بلکه برای ارتقا فرهنگ و زبان نیز مؤثر است همچنین موجب تبلیغ امنیت آن کشور می‌گردد که این امر به افزایش تصاعدی تعداد گردشگران منجر می‌گردد. لذا به نظر می‌رسد با توجه به شرایط جدید در صنعت گردشگری که ناشی از رشد مداوم و باثبات این صنعت و بهتر شدن جای آن در اقتصاد جهان و کشورهاست، لذا بازتعریف رابطه امنیت ملی و داخلی و گردشگری امری ضروری است.

۸- تجزیه و تحلیل یافته‌ها (نقش امنیت در گردشگری و پایداری اجتماعی)

براساس نتایج به‌دست‌آمده از تحقیقات مذکور و مطالعات اسنادی، برای رسیدن به امنیت پایدار در مقوله گسترش و ثبات گردشگری، پنج شاخص اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی و زیست‌محیطی مؤثر است لذا این شاخص‌ها از طریق مدل تحلیل سلسله مراتبی و به صورت مقایسه زوجی اولویت‌بندی و رتبه بندی کرده‌ایم. در تحقیقات پیشین مقوله‌های گردشگری، نقش عوامل مختلف در توریسم مورد مطالعه قرار گرفته بود اما میزان تأثیرگذاری هر شاخص مشخص نبود و در این بخش با تجزیه و تحلیل یافته‌ها به این مهم می‌رسیم.

داده‌های این یافته‌ها با استفاده از روش اسنادی و روش AHP به‌دست‌آمده است که پایایی و روایی آن در خود نرم‌افزار محاسبه می‌شود و کمتر از ۰/۰۱ و مورد قبول است. براساس نتایج پژوهش و نرم افزار AHP، ویژگی‌های امنیت در گردشگری، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انتظامی و زیست محیطی (منابع طبیعی) می‌شود که به ترتیب امتیازات رتبه‌ای این کدها در AHP در افزایش یا کاهش توریسم در کشور و استفاده از شاخص‌ها برای افزایش گردشگران در کشور عبارتند از:

جدول شماره ۱: نتیجه خروجی AHP برای رتبه بندی شاخص‌های امنیت در گردشگری

ویژگی امنیت	فرهنگی	انتظامی	اجتماعی	زیست محیطی	اقتصادی
نمره یا رتبه	۰,۳۲	۰,۲۵	۰,۱۸	۰,۱۴	۰,۱۱

طبق نتیجه جدول شماره ۱ در ویژگی‌های تأثیرگذار امنیت در گردشگری و افزایش یا کاهش توریسم به کشور مباحث فرهنگی است و هرچقدر فرهنگ غنی کشور برای گردشگران خارجی تبلیغ و آگاه سازی شود به تناسب آن گردشگران زیادی وارد کشور می‌شود و یکی از عوامل مهم در فرهنگ هویت و تاریخ یک ملت است به عنوان نمونه بیشترین حضور گردشگری در کشور به استان‌هایی که دارای آثار فرهنگی متمدن و باستانی بوده شامل می‌شود همچنین حفظ و گسترش این مبحث به فرهنگ مردم آن استان یا شهرستان نیز مرتبط است. دومین عوامل تأثیرگذار مدیریت انتظامی و احساس امنیت گردشگران است اگر در شهری توریست از لحاظ اقامت، حفظ وسایل و امنیت جسمی خود و همراهان احساس راحتی نکند و یا از طریق اراذل و اوباش یا افراد خاص آسیب زا مورد آزار قرار گیرند، به خودی خود میزان گردشگری خارجی و داخلی در آن استان کاهش می‌یابد و به همین ترتیب عوامل اجتماعی، زیست محیطی (منابع طبیعی) و اقتصادی به ترتیب مؤثر است. حسب نتیجه پژوهش موضوع اقتصاد یک استان آخرین رتبه در افزایش گردشگری تأثیر دارد، این مطلب نشان گر این است که گردشگران به دلیل داشتن سرمایه کلان یک

استان به آن سفر نمی‌کنند و این موضوع در مرحله آخر قرار می‌گیرد و معمولاً در پایان سفر به این موضوع می‌پردازند و در آن زمان هم مسائل فرهنگی و برخورد و روابط اجتماعی شهروندان تأثیر بسزایی دارند.

۹- موانع و مشکلات مؤثر در گسترش گردشگری

جمهوری اسلامی ایران ضمن داشتن ظرفیت‌های مهم تمدنی، تاریخی، فرهنگی، جاذبه‌های طبیعی و خدادادی نسبت به سایر کشورها جایگاه مناسبی در صنعت توریستی ندارد. اگرچه گسترش ایران‌گردی به‌منظور استفاده هرچه بیشتر از مزایای متعدد آن غیر قابل اجتناب است اما مشکلاتی به شرح ذیل در راه رشد و گسترش این موضوع در کشور و علی‌الخصوص استان‌های قومی و مذهبی وجود دارد:

- نبود برنامه جامع و راهبردی برای صنعت توریسم در کشور که قابل تحقق و اجرا باشد.
- برنامه تبلیغاتی دشمنان ایران برای مخدوش کردن چهره کشورمان و انزوای آن در سطح بین‌المللی.
- متفاوت بودن فرهنگ جهانگردان برخی از کشورهای خارجی با فرهنگ اسلامی-ایرانی.
- مشخص نبودن اهداف و سیاست‌های صنعت توریستی.
- عدم ورود بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در صنعت توریسم به دلیل نداشتن سود، حمایت نامناسب دولت در مورد امنیت جهانگردان، بعضاً اقدامات سلیقه‌ای و بازدارنده از سوی برخی افراد غیرمسئول و...
- کم بودن کارشناس خبره و متخصص برای امور جهانگردی در دفاتر ایران‌گردی و جهانگردی و عدم شناخت و آگاهی یا نداشتن تجربه کارکنان و پرسنل مؤسسات جهانگردی (خدمتگزاران هتل‌ها، پرسنل آژانس و راهنمایان جهانگردان).
- عدم همکاری و ناهماهنگی سازمان‌ها دولتی تأثیرگذار در بهبود وضع جهانگردی
- تعدد مراکز تبلیغاتی و نداشتن برنامه منظم و سیستم واحد در تبلیغات و بازاریابی.
- ضعف کمی و کیفی امکانات رفاهی مطلوب و مورد قبول در شهرها، روستاها و اطراف مناطق گردشگری،
- عدم تخصیص تسهیلات مناسب برای بخش خصوصی (مثل پرداخت وام‌های بلندمدت با بهره کم)، واگذاری زمین مناسب با بهای دولتی، حذف تشریفات بروکراسی اداری مازاد برای احداث هتل‌ها و مراکز رفاهی، تضمین امنیت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری توسط دولت به‌منظور ایجاد انگیزه برای بخش خصوصی.
- غالب بودن نگاه امنیتی به موضوع گردشگری در کشور.

۱۰ نتیجه‌گیری و پیشنهادات

- گسترش فعالیت‌های زیر بنایی، بنیادین و زیرساخت‌های حمل‌ونقل خصوصاً در مورد دسترسی به اماکن توریستی و گردشگری.

- ایجاد اماکن اقامتی منطبق با استانداردهای بین‌المللی و جهانی برای جذب گردشگران خارجی
- طراحی و ساخت هتل‌های جدید و مدرن براساس فرهنگ بومی منطقه
- گسترش سیستم بهداشتی و مراکز درمانی -تقویت هر چه بیشتر طرح ارائه تسهیلات ارزان‌قیمت به گردشگران
- معرفی اماکن گردشگری استانها و شهرستانها با استفاده از رسانه‌ها (رادیو، تلویزیون، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی)
- تربیت راهنمایان گردشگری حرفه‌ای
- اشاعه فرهنگ گردشگر پذیری به‌عنوان یک فعالیت اقتصادی
- ایجاد و گسترش گردشگری مجازی با استفاده از سیستم‌های پیشرفته الکترونیکی
- برگزاری جشنواره‌های فصلی در زمانی که می‌تواند جاذب گردشگر باشد
- به‌کارگیری روش‌های مدرن برای معرفی جاذبه‌های گردشگری و شرکت در نمایشگاه‌های سیاحتی معروف جهان و فعال کردن خانه‌های فرهنگ ایران در کشورهای مختلف و ایجاد زمینه‌های لازم در سفارتخانه‌های خارج از کشور برای ارائه درست این جاذبه‌ها از جمله آب‌های معدنی گرم و درمانی.
- استفاده از برنامه‌های تلویزیونی و اینترنتی، برپایی کنفرانس‌ها و نمایشگاه‌ها، جشنواره‌های فرهنگی، هنری، تبلیغاتی و مسابقات بین‌المللی برای جذب گردشگری و تبلیغ ایران‌گردی.
- علاوه بر این امر، می‌توان از دهکده‌های جهانگردی به‌عنوان شیوه‌ای نوین در امر گردشگری استفاده نمود. دهکده‌های گردشگری، مکان‌ها یا مناطقی از یک منطقه هستند که آن مکان‌ها یا فواصل نزدیک به آن به لحاظ جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی، ظرفیت‌های لازم برای جذب گردشگران را دارند. لذا با توجه به وضعیت گسترش گردشگری در استان‌های مرزی طی پنج سال گذشته، که نشانگر عدم فراهم‌سازی کل فضاهای شهری آنها برای پذیرش

گردشگران و ایجاد شرایط محیطی برای امنیت و آسایش متناسب با گردشگران، طی حداقل یک دهه آینده است، لذا راهکار «دهکده گردشگری» برای این شهرها پیشنهاد می‌گردد. زیرا متمرکز کردن گردشگران در یک منطقه که در آن تسهیلات و شرایط محیطی مناسب‌تری فراهم شده باشد، راهکاری جدید و مطمئن به شمار می‌رود. اهداف دهکده‌های جهانگردی عبارت‌اند از: افزایش تعداد گردشگران در این شهرستان‌ها، جذب مشارکت بیشتر بخش خصوصی به صنعت گردشگری در آن و افزایش جذب سرمایه‌گذاری در استان و رفع معضلات بیکاری و کاهش ضریب امنیتی در واقع دهکده گردشگری را می‌توان ترکیب متوازی از گسترش گردشگری و امنیت دانست که در این راهکار هر دو عامل فوق در نظر گرفته شده است،

- برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت برای افزایش علوم شناختی جدید مدیریت صنعت گردشگری
- شناسایی و پیشگیری از وقوع حوادث و مشکلات علیه گردشگران خارجی و بین‌المللی
- تهیه طرح جامع گردشگری به تناسب فرهنگ استان‌های کشور با توجه به ویژگی‌های تاریخی و مذهبی آن‌ها
- تدوین و اجرای راه کاره‌های اجرایی برای کاهش مشکلات سیاسی، قومی، مذهبی و مرزی.
- تاسیس مؤسسات گردشگری و جهانگردی و ایجاد دفاتر آن‌ها در خارج از کشور و انجام فعالیت‌های تبلیغی هوشمند و هدفمند برای بازاریابی صنعت گردشگری
- بسط و گسترش مناسب خطوط ارتباطی، ریلی و بهره‌برداری از امکانات مدرن حمل‌ونقل، خدمات هواپیمایی و ... در کشور
- اجرای تبلیغات مناسب با چاپ کتاب‌ها، انتشار مقالات، تهیه کاتالوگ‌ها و تولید عکس‌ها از جاذبه‌های توریستی کشور و برگزاری همایش‌های متعدد و مختلف در راستای گسترش و ارتقای امنیت
- استفاده از استعدادها و تولیدی (محصولات) منطقه مانند انواع میوه و خشکبار و افزایش نقش صنایع دستی و هنرهای محلی، به‌منظور عرضه به گردشگران

منابع

۱. اریسیان، نسرین، (۱۳۸۲) "اکوتوریسم و نقش آن در گسترش روستایی بررسی سیاست‌های و برنامه‌های گسترش جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران"، ناشر دانشگاه علامه طباطبایی، ص ۱۰۸ تا ۱۱۰
۲. آستانی، سجاد و سهیل سبحان اردکانی؛ (زمستان ۱۳۹۱) ارزیابی اقلیم آسایش گردشگری شهر همدان در راستای گردشگری شهری با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی و مدل GIS، فصلنامه هفت حصار، سال اول، شماره دوم، ۵۷-۶۶
۳. ثبوتی، حجت، (۱۳۸۶) " بررسی عوامل تأثیرگذار در گسترش گردشگری استان ایلام " سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان ایلام.
۴. جمشیدی، محمد، (۱۳۸۲) " تعیین عوامل مؤثر بر تقاضای گردشگری داخلی در استان همدان " پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه صنعتی اصفهان، ص ۷
۵. حسینی، نگار، (۱۳۸۶) "امنیت پایدار ثمره گسترش گردشگری است" روزنامه سرمایه، ص ۴.
۶. حیدری سورشجانی، رسول، دهقان، ابوالفضل. (۱۳۹۸). تحلیل فضایی دسترسی به پلیس و تأمین نظم و امنیت فضاهای گردشگری با استفاده از network analysis مطالعه موردی: شهر اصفهان. پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی ۱۳۹۸ (۲۶)، ۵۷-۸۸.
۷. رحیم‌پور، علی، (۱۳۸۴) "جهانگردی، امنیت و گسترش" ماهنامه بازاریابی، شماره ۱۷، تهران.
۸. زندیه، مهدی و شروین گودرزیان؛ (۱۳۹۳)، رویکرد منظرین، عامل موفقیت گردشگری شهری « فصلنامه علمی - پژوهشی مرکز پژوهشی هنر معماری و شهرسازی نظر، سال یازدهم، شماره ۳۰، ۵۹-۶۶
۹. سهمگین، ح؛ (۱۳۸۴)، ارزیابی توسعه بالقوه گردشگری در استان کهگیلویه و بویراحمد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۱۰. صدر موسوی، جواد، (۱۳۸۶) "ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دیدگاه گردشگران"، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۶۱، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۳۰.
۱۱. صیدایی، سید اسکندر؛ هدایتی مقدم، زهرا (۱۳۸۹) نقش امنیت در گسترش گردشگری، علوم اجتماعی (دانشگاه آزاد شوشتر) - بهار ۱۳۸۹ - شماره ۸.
۱۲. عبدالله زاده، محمود، (۱۳۷۹) " برنامه‌ریزی ملی و منطقه‌ای جهانگردی " نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، ص ۱۷
۱۳. غلامی، مسعود (۱۳۸۷) "مشکل گردشگری ایران" صنعت حمل‌ونقل، شماره ۲۵۵، ص ۲۵
۱۴. غمخوار، اکبر (۱۳۸۰) "اصول و مبانی جهانگردی، نشر فراماد، تهران، ص ۳۴.

۱۵. فرهادی یونکی، مجید و حسن زاده، سیروس، (۱۴۰۰)، پیشرانهای گردشگری گسترش پایدار در ایران با تاکید بر جهانی شدن. فصلنامه گردشگری فرهنگ، دوره ۱، شماره ۴.
۱۶. فراهانی، حسین. طاهرخانی، محمد. (۱۳۹۷). تدوین مدل بهینه جهت ارزیابی الزامات گذار به امنیت در گردشگری پایدار (مورد مطالعه: استان قزوین). پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۱۳۹۷ (۲۴)، ۱۶۱-۱۹۰.
۱۷. کیهانی حکمت، رضا (۱۳۸۲) "صنعت جهانگردی جاذبه‌های گردشگری استان همدان" فصلنامه پژوهشی فرهنگی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، سال نهم، شماره ۳۰، ص ۷۸ تا ۹۲.
۱۸. ماندل، رابرت، (۱۳۷۹) "چهره متغیر امنیت ملی" پژوهشکده مطالعات راهبردی، ص ۴۵
۱۹. متقی، سمیرا؛ صادقی، محمد؛ دلالت، مراد (۱۳۹۵). نقش امنیت در گسترش گردشگری بین المللی مورد مطالعه: گردشگران خارجی شهر یزد. مجله گردشگری شهری، دوره (۳)، شماره (۱)، ص (۷۷-۹۱).
۲۰. مرادی، مریم، (۱۳۸۵) "مدیریت گردشگری اصول، مبانی و مفاهیم کاربردی" انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، ص ۲۰ تا ۱۳۳
۲۱. محلاتی، صلاح‌الدین، (۱۳۸۰) "درآمدی بر جهانگردی"، نشر دانشگاه شهید بهشتی، ص ۲۰ تا ۱۵
۲۲. موسایی، میثم، سمیه هاشمی و میترا ابراهیمی؛ (بهار ۱۳۹۱)، بررسی جامعه شناختی گسترش پایدار گردشگری در ایران؛ موانع، چالشها، راهکارها، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، سال ششم، شماره ۱۶، ۲۵ - ۵۰.
۲۳. نظم فر، حسین و علی بخشی، آمنه، (۱۴۰۰)، آینده پژوهی برنامه ریزی گسترش گردشگری (نمونه موردی: استان اردبیل)، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۲۱، شماره: ۶۳
24. Hall, C. M., Timothy, D. J., & Duval, D. T. (2008), Security and Tourism: Towards a New Understanding, Journal of Travel & Tourism Marketing, 15:2- 3, 1-18.
25. Kovari, I. & Zimanyi, K. (2011), Safety and security in the age of global tourism (The changing role and conception of Safety and Security in Tourism), Applied Studies in Agribusiness and Commerce, Agroinform Publishing House, Budapest.